

Ebeneser – hyvä koti ja henkinen äitiys

Maija Meretniemi: Hyvä koti ja henkinen äitiys lastentarhatyön esikuvina. Aate- ja käsitehistoriallinen tutkielma Suomen varhaiskasvatuksen taustasta. Opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja 369. Helsingin yliopisto 2015. 333 s. ISBN 978-951-51-0202-7.

Kasvatustieteen maisteri Maija Meretniemen väitöskirja *Hyvä koti ja henkinen äitiys lastentarhatyön esikuvina: Aate- ja käsitehistoriallinen tutkielma Suomen varhaiskasvatuksen taustasta* (333 s.) on sivismääräisesti laaja ja sisällöllisesti rikas tutkimus lastentarhatyön alkuvaiheista Suomessa. Pääasiallisena kohteena on Ebeneser-koti, jonka perustamisen ja tarhoitinnan pikkupiirteisen tutkimisen

kautta tekijä avaa lastentarhoitinnan taustalla vaikuttaneita aatteellisia virtauksia ja kiteyttää ne kahteen, läpi väitöskirjan kulkevaan käsitteeseen 'hyvä koti' ja 'henkinen äitiys'. Näiden rinnalla tarkastelussa risteytyy myös joukko muita teoreettisia käsitteitä, joita Meretniemi lomittaa työn edetessä aina kulloinkin käsitellyn alla olevaan teemaan. Tällaisia ovat esimerkiksi julkinen-yksityinen, porvarillinen maternalismi, yhteiskunnallinen ja sosiaalinen äitiys, kotikultti ja äitimytti.

Pidän ongelmallisena, ettei käsitteitä määritellä tutkimuksen johdannossa eksplisiittisesti. Mikäli näin olisi tehty, lukijan olisi ollut helpompi seurata, mikä oli käsitteiden keskinäinen hierarkia ja mikä rooli niillä kullakin on tutkimusta rakentavina tulkinnallisina kategorioina. Etenkin julkinen-yksityinen-problematiikka on sekä historiallisesti että käytötavoiltaan niin ongelmallinen, että käsitteen sisällön purkaminen ja sen käytön erittely tutkimuksen eri osissa olisi ollut aiheellista. Habermasiin tosin viitataan, mutta vain lähdeapparaatissa.

Vaikka käsitteiden käyttö osoittaa hyvin Meretniemen kyvyn soveltaa kansainvälisessä tutkimuksessa käytettyjä käsitteitä omaan aineistoonsa, niiden selkeää määrittäminen olisi ollut tärkeää erityisesti siksi, että hän jo työn otsikossa ilmaisee väitöskirjansa olevan nimenomaan aate- ja käsitehistoriallinen tutkielma. Olisi ollut myös hyvä tuoda selkeästi esiin, mihin aate- ja käsitehistorialliseen tutkimussuuntaukseen Meretniemi väitöskirjansa liittää.

Hapuileva ote käsitteiden määrittämisessä heijastuu kysymyksenasetteluun, joka monien haaroitusten jälkeen tiivistyy hieman yllättäen seuraaviksi pääkysymyksiksi: Oliko lastentarhanopettaja äiti vai opettaja? Oliko lastentarha koti vai laitos? Oliko lastentarhanopettajan työkenttä luonteeltaan

osa yksityistä vai julkista sektoria? Näitä kaikkia kysymyksiä kyllä selvitetään tutkimuksessa, mutta itse olisin pikemminkin odottanut, että 'henkisen äitiyden' ja lastentarhатыön keskinäissuhde olisi muodostunut tehtävänasettelua kantavaksi juonteeksi. Tähän viittaisi myös tutkimuksen kolmiosainen rakenne, jossa nimenomaan 'hyvä koti' ja 'henkinen äitiys' kulkevat tulkinan punaisena lankana – ensin lastentarhатыön pioneereihin keskittyvänä käsite- ja aatehistoriallisena tarkasteluna ja sitten perusteellisena selvityksenä siitä, miten näitä käsitteitä sovellettiin konkreettiseen toimintaan lastentarhатыössä. Pidän aatteen ja käytännön yhdistämistä hyvänä metodisena ratkaisuna, mutta senkin selkeästä eksplikoinnista tutkimus olisi hyötynyt. Kaiken kaikkiaan tiiviimpi ja lukuisia kysymyksiä selkeästi hierarkkisoiva kysymyksenasettelu olisi terävöittänyt tutkimuksen tavoitteita ja strukturoinut sen sisältöä yhtenäisempään muotoon.

Meretniemen sisällöllisesti rikkaasta väitöskirjasta nousee lukuisia kiinnostavia tuloksia, joilla epäilemättä on paljon käyttöä alan tutkimuskentällä – ja laajemmin. Kiinnostava on esimerkiksi jo ensimmäisissä luvuissa ilmenevä sukupuoliproblematiikka: alkuvaiheen kasvatusteoreetikot olivat miehiä ja lastentarhojen perustajat ja aatepohjan muotoilijat puolestaan naisia. Mitä johtopäätöksiä tästä sukupuolikäänteestä voi tehdä, sen pohtiminen nousee kyllä esiin, mutta ei etene kovin pitkälle. Myös lastentarhoista muodostui niin yksiselitteisesti naisten toimintakenttiä, että tämän kehityskulun syventämistä olisi Meretniemen tutkimuksessa ollut kiinnostavaa seurata. Työtä lukiessa jäi todellakin pohtimaan, mitä paikkaa tässä feminiiniseen koti-ideologiaan sosiaalstavassa tarhaprojektissa tarjottiin pienille pojille.

Sukupuoliproblematiikkaan Meretniemi paneutuu tarkemmin kar-

toittaessaan lastentarhатыön aktiivien ja feministisen liikkeen – tai pikemminkin naisasialiikkeen – välisiä yhteyksiä. Tarkastelussaan hän nojaa porvarillisen maternalismin käsitteeseen, joka näyttää sopivan hyvin kuvaamaan tutkimuskohteden aatteellisia kytköksiä. Toisaalta on muistettava, että samantyyppiset naisten äiti- ja perheroolia painottavat sukupuolinäkemykset olivat tuolloin yleisiä suurin piirtein kaikissa progressiivisiksi ymmärretyissä kansalaisjärjestöissä, myös naisliikkeessä ja sen eri suuntauksissa. Viittaukset näiden näkemysten yhteiskunnalliseen läpitukenvuuteen olisivat olleet hyödyksi myös tässä tutkimuksessa.

Naisliikkeen tarkastelun yhteyteen Meretniemi on sijoittanut katsauksen Ellen Keyhin ja hänen äitiyttä ihannoineeseen feministiseen ohjelmaansa. Äitiyden korostuksesta huolimatta anarkistisista näkemyksistä syytetty Key on yllättävä rinnastuskohde pyrittäessä luotaamaan Ebeneserin perustajahahmojen ajatusmaailmaa. Sen sijaan vapaakirkollisesti sävyttyneen uskonnollisuuden kautta raottuu kiinnostavasti myös lastentarhатыön spesifimpi aatteellinen pohja. Alkuvaiheen toimijat tulivat ruotsinkielisistä ja liberaaleista piireistä, joissa myös vapaakirkollisuus saavutti kaikupohjaa. Sen sijaan yhteydet kansakuntaa kiinteyttävään fennomaaniseen kasvatustprojektiin samoin kuin sosialistisiin perhe- ja kasvatustohjelmiin olivat heikot, jos niitä oli lainkaan. Näitä yhteyksiä Meretniemi ei juuri valota, mikä on sekä yllättävää että harmillista. Nähdäkseni juuri tätä kautta olisi ollut mahdollista sijoittaa Ebeneser-koti, sen perustaminen, aatepohja ja toimintamuodot paremmin ajan yleiseen kasvatustkenttään ja osoittaa samalla filantropiaa painottavan lastentarhaliikkeen taustalla vaikuttaneet poliittiset kytkennät.

Näistä, lähinnä tutkimuksen muodolliseen rakentamiseen,

mutta myös eräisiin tulkintoihin liittyvistä ongelmista huolimatta Maija Meretniemi on poikkeuksellisen mittavan ja monipuolisen lähdeaineiston avulla onnistunut luomaan elävän ja rikkaan kuvan lastentarhatoiminnan alkuvaiheista Suomessa. Vaikka kuvaus on paikoin rönsyilevää, se tarjoaa kiinnostavan kurkistuksen sekä lastentarhатыön perustajien ajatusmaailmoin että heidän organisoimansa varhaiskasvatustuksen työmuotoihin päiväohjelmista ja työkasvatuksesta leikkinurkkauksiin ja tarhojen kalustuksiin. Valotetuiksi tulevat myös keskeisten toimijoiden persoonallisuudet, henkilösuhteet ja etenkin heidän syvä uskonnollinen vakaumuksensa, jonka ehdottomuus ja läpitukenvuus oli hämentävää luettavaa. Samoin valaisevaa on perehtyä koti-ideologiaan sitoutuneen lastentarhатыaateen ja kokopäivähoidon väliseen ristiriitaan, missä epäilemättä kyse oli syvemmästäkin poliittisesta erimielisyydestä kuin mitä Meretniemi tutkimuksessaan tunnistaa. Lastentarhoja ja niiden perustajahahmoja koskevista kuvauksista huokuu kauttaaltaan tekijän aito innostus, syvällinen asiantuntemus ja kunnioittava eläytyminen tutkimuskohteisiinsa. Kriittisetkin huomiot hän ilmaisee pieteetillä, vaikka käsittely olisi paikoin kestänyt terävämpääkin otetta.

FT, PROFESSORI EMERITA
IRMA SULKUNEN
TAMPEREEN YLIOPISTO